

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Δ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ

ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

Πάτρα, 1950

Ρυθμός και Ρυθμικός Πούς (Μέτρον)

500. Ἐν ἀπὸ τὰ κυριώτερα συστατικά τῆς Ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς εἶναι ὁ ρυθμὸς ⁽¹⁾, ἐντὸς δὲ τούτου διακρίνομεν τὸν ρυθμικὸν πόδα (μέτρον).

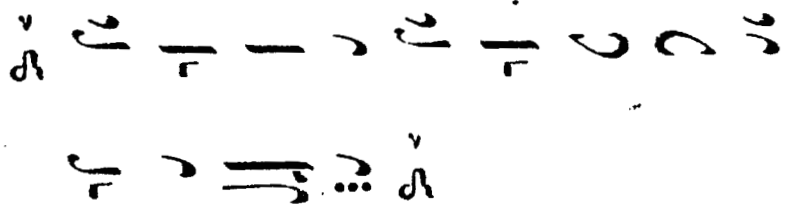
501. Ῥυθμὸς ἐνὸς ᾠσματος εἶναι ἡ διάφορος χρονικὴ διάρκεια τῶν χαρακτήρων τῶν ἀποτελούντων τοῦτο, ἀφαιρουμένης τῆς διαφόρου ὀξύτητος αὐτῶν.

(1) Ὁ ρυθμὸς εἶναι τὸ κυριώτερον στοιχεῖον ἐνὸς ᾠσματος. Μελωδία ἄνευ ρυθμοῦ δὲν δύναται νὰ ἐκτελεσθῇ. Διὰ τοῦτο ὁ κατάλληλος ρυθμὸς εἰς ἕν ᾠσμα εἶναι ἐκεῖνος ὅστις συντελεῖ τὰ μέγιστα, ὥστε νὰ δοθῇ εἰς αὐτὸ ἡ πρέπουσα καλλιτεχνικὴ ἀξία, ὡς καλοῦ μουσικοῦ ἔργου.

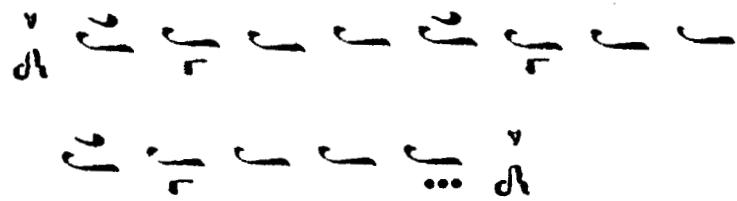
502. Διὰ νὰ διακρίνωμεν τὸν ῥυθμὸν ἑνὸς ᾠσματος ἀφαιροῦμεν, ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω, τὴν διάφορον ὀξύτητα τῶν χαρακτήρων αὐτοῦ, διατηροῦντες ὅμως τὴν ἰδίαν χρονικὴν διάρκειαν τούτων. Ὑστερον δὲ ἐκτελοῦμεν τὸ ἐν λόγῳ ᾠσμα διὰ ῥυθμικῆς παραλλαγῆς, ἀλλ' ἐπὶ ἑνὸς ὠρισμένου φθόγγου· ὡς τοιοῦτον δὲ λαμβάνομεν τὸν πρῶτον φθόγγον μετὰ τὴν ἀρχικὴν μαρτυρίαν.

Πρακτικαὶ ἀσκήσεις ρυθμοῦ

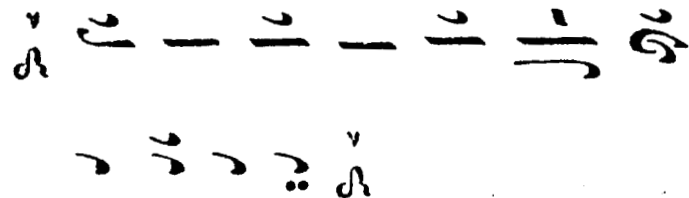
Μελωδικὴ παραλλαγή

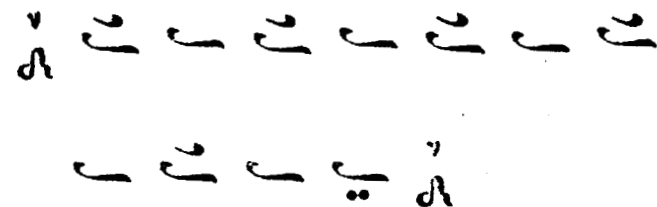
Ρυθμὸς

Μελωδικὴ παραλλαγή

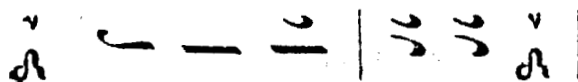

Ρυθμὸς

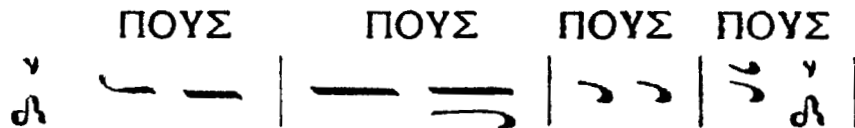
503. Ὁ ῥυθμὸς ἑνὸς ᾠσματος διαίρεται διὰ καθέτων γραμμῶν εἰς ἴσα χρονικὰ μέρη. Αἱ γραμμαὶ αὗται καλοῦνται διαστολαί.

Παράδειγμα

504. Οἱ ἐντός δύο διαστολῶν εὐρισκόμενοι χαρακτήρες ἀποτελοῦσιν ἓνα ρυθμικὸν πόδα ἢ ἀπλῶς πόδα (μέτρον).

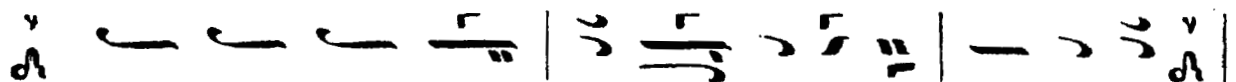
Παράδειγμα

505. Ὁ ρυθμικὸς ποὺς εἰς τὴν μουσικὴν χρησιμεύει α) διὰ τὴν κανονικὴν διαίρεσιν τοῦ ρυθμοῦ ἐνὸς ᾄσματος, β) διὰ τὴν εὐκολωτέραν ἐκτέλεσιν τούτου καὶ γ) διὰ τὴν ἀσφαλῆ ἀνακάλυψιν τῶν τυχόντων ρυθμικῶν σφαλμάτων.

506. Εἰς ἕκαστον πόδα συναντῶμεν ἐντός του διαφόρου εἶδους χαρακτήρας τῆς μουσικῆς μὲ ἴσην ἢ διάφορον χρονικὴν διάρκειαν. Τὸ ἄθροισμα ὁμοῦ τῆς χρονικῆς διάρκειας τούτων πρέπει νὰ εἶναι ἴσον πρὸς ἀλλήλους τοὺς πόδας.

Παράδειγμα

507. Οἱ πόδες ἐνὸς ᾄσματος ἐκτελοῦνται ἰσοχρόνως πρὸς τοῦτο μεταχειριζόμεθα διαφόρους ἰσοχρόνους κινήσεις τῆς χειρὸς· μίαν δὲ κίνησιν δι' ἕκαστον χρόνον.

508. Ὁ ἀριθμὸς τῶν κινήσεων τῆς χειρὸς ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν χρόνων τοὺς ὁποίους περικλείει ὁ ποὺς.

509. Πόδας ἔχομεν δύο εἰδῶν: ἀπλοῦς καὶ συνθέτους.

510. Ἀπλοῖ πόδες εἶναι ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦνται ἐκ δύο καὶ τριῶν χρόνων (κινήσεων).

Παράδειγμα

511. Σύνθετοι είναι εκείνοι, οί όποιοι αποτελούνται έκ τεσσάρων ή και περισσότερών χρόνων και οί όποιοι παράγονται έκ τών άπλών.

Παράδειγμα

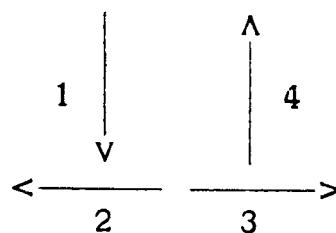
512. Όλοι οί χρόνοι ένός ποδός δέν έκτελούνται μέ τήν αύτήν έντασιν τής φωνής, άλλ' άλλοι έκτελούνται ζωηρώς και άλλοι άσθενώς.

513. Είς τούς άπλους πόδας έκτελούμεν ζωηρώς τόν πρώτον χρόνον (κίνησιν) τοῦ ποδός και είς τούς συνθέτους, τούς πρώτους χρόνους (κινήσεις) τών άπλών ποδών.

Πόδες Σύνθετοι

519. Συνθέτους πόδας έχομεν πρώτον τόν τετράσημον, ό όποιος αποτελείται έκ δύο δισήμων και γράφεται οὔτω Ο Ο Ι Ε ή Ο Ι Ι ή Ο Ι

Ρυθμικαί Κινήσεις τοῦ Τετρασήμου

520. Έκ τών τεσσάρων ίσοχρόνων κινήσεων τοῦ τετρασήμου, ώς βλέπομεν άνωτέρω, ή πρώτη έκτελείται πρὸς τά κάτω, και καλεΐται θέσις δις ίσχυρά, ή δευτέρα άριστερά τής πρώτης πρὸς τά κάτω και καλεΐται άρσις, ή τρίτη δεξιά τής δευτέρας όλίγον πρὸς τά άνω και καλεΐται θέσις και ή τετάρτη πρὸς τά άνω και καλεΐται άρσις.

Σημείωσις. Ό ποῦς οὔτος είναι ό συνηθέστερος είς τήν Έκκλησιαστικήν Μουσικήν.

Άσκησις μετά μέλους είς πόδας τετρασήμους

134

Α γι ος Α γι ος Α γι ος Κυ ρι ος

Σα βα ωθ

521. Ἄλλους συνθέτους πόδας πλὴν τοῦ τετρασήμου ἔχομεν τὸν πεντάσημον, ἑξάσημον, ἑπτάσημον κ. ἄ. Ἄλλ' οὗτοι συναντῶνται σπανίως καὶ εἶναι σχεδὸν ἄχρηστοι εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Μουσικὴν.

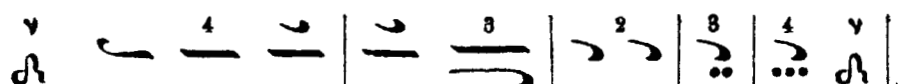
522. Ὁ πεντάσημος ἀποτελεῖται ἐξ ἑνὸς δισήμου καὶ ἑνὸς τρισήμου· ἐκτελεῖται δὲ εἰς πέντε ἰσοχρόνους κινήσεις τῆς χειρὸς.

523. Ὁ ἑξάσημος ἀποτελεῖται ἐκ δύο τρισήμων καὶ ἐκτελεῖται εἰς ἕξ ἰσοχρόνους κινήσεις τῆς χειρὸς.

524. Ὁ ἑπτάσημος ἀποτελεῖται ἐξ ἑνὸς τρισήμου καὶ ἑνὸς τετρασήμου· καὶ ὁ ὁποῖος ἐκτελεῖται εἰς ἑπτὰ ἰσοχρόνους κινήσεις τῆς χειρὸς.

525. Ἐκαστον ἄσμα καλὸν εἶναι ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους αὐτοῦ ν' ἀποτελεῖται ἐκ τῶν αὐτῶν ρυθμικῶν ποδῶν, δύο, τριῶν, τεσσάρων, κ. ο. κ. χρόνων· δύναται ὁμοίως διὰ λόγους ποικιλίας ὅταν ὁ συνθέτης θέλῃ ν' ἀλλάσῃ πόδας εἰς οἷονδήποτε μέρος αὐτοῦ, ἀρκεῖ τοῦτο νὰ σημειοῦται διὰ τῶν ἀντιστοίχων ἀριθμῶν 2 διὰ τὸν δισήμον, 3 διὰ τὸν τρισήμον, 4 διὰ τὸν τετράσημον, κ. ο. κ.

Παράδειγμα

526. Ἐκαστον ἄσμα πρέπει νὰ λήγῃ εἰς τὸν ἴδιον ρυθμικὸν πόδα ἐκ τοῦ ὁποῖου ἤρχισεν.

527. Ἡ ἀρχή, τὸ μέσον καὶ τὸ τέλος τῶν διαφόρων ποδῶν δύνανται νὰ συμπληρωθῶσι καὶ διὰ σιωπῶν.

Παράδειγμα

528. Ἐπειδὴ εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Μουσικὴν ἐπικρατεῖ ὁ λεγόμενος τονικὸς ρυθμὸς, διὰ τοῦτο εἰς ὅλους γενικῶς τοὺς πόδας.

ἡ τονιζομένη συλλαβὴ πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ εὐρίσκεται εἰς τὴν πρώτην κίνησιν (θέσιν) τοῦ ποδός· ἐξαιροῦνται τὰ ἄρθρα καὶ αἱ δύο κατὰ σειράν τονιζόμεναι συλλαβαί.

529. Εἰς τὰ ῥήματα ἐκεῖνα εἰς τὰ ὅποια ἐξακολουθεῖ εἰς δύο, τρεῖς καὶ τέσσαρας ἀκόμη πόδας τὸ ἴδιον φωνῆεν τῆς αὐτῆς συλλαβῆς, ὅπως συμβαίνει εἰς τὰ ἀργὰ ῥήματα (χερουβικά, κοινωνικά καὶ ἄλλα) χωρίζομεν καὶ εἰς αὐτὰ τοὺς πόδας κανονικῶς, προσέχοντες ὅμως προκειμένου νὰ ἀλλαγῇ συλλαβὴ καὶ εἶναι τονιζομένη, νὰ τεθῇ εἰς τὴν πρώτην κίνησιν (θέσιν) τοῦ ποδός.

530. Τὸ εἶδος τῶν ποδῶν εἰς τοὺς ὁποίους ἔχει διαιρεθῆ ἓν ῥήμα, ἀναγράφεται εἰς τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ καὶ διὰ τῶν λέξεων καὶ τῶν σχετικῶν σημείων οὕτω: δίσημος ΟΙ, τρίσημος ΟΙΙ, τετράσημος ΟΟΙΙ κ.λ.π. Τοῦτο σημαίνει ὅτι τὸ ἓν λόγῳ ῥήμα ἔχει διαιρεθῆ εἰς πόδας δισήμους, τρισήμους, τετρασήμους κ.λ.π.

531. Πόδες δίσημοι, τρίσημοι, τετράσημοι κ.λ.π. καλοῦνται, διότι ἐκτελοῦνται διὰ δύο, τριῶν, τεσσάρων κ.λ.π. κινήσεων.